

דיוקן של ראש בי"ס

ראיון עם אדריכל יצחק ליבנד

עמירן

אדריכל יצחק ליבנד, בוגר הטכניון, שימש עד לפני כשנה כראש בית הספר לאדריכלות של אוניברסיטת תל אביב. חבריו ללימודים היו ברכה חיוטין, פרופ' ברוך ברוך, פרופ' רבקה אוקסמן, ברוך יוסקוביץ' ואילן פיבקו. ליבנד, איש שטח מובהק, החל את עבודתו בשנות השבעים במשרדו של משה ספדיה. אחר כך פתח משרד עצמאי שבמסגרתו תכנן פרויקטים שונים - הבולט בהם הוא מרכז קהילתי "עמל" בשכונת הבוכרים - מבנה פוסט-מודרני הכולל בית ספר לאמנות, בתוך מעטפת של מבנה לשימור שנבנה במקורו בתחילת המאה העשרים. הקדנציה של ליבנד מציינת את סיומה של תקופת הראשים הירושלמים, ואולי גם את המעבר הבולט לאדריכלות הדיגיטלית, שהיא הכל... חוץ מאדריכלות. הראיון התקיים בביתו החדש של יצחק ליבנד בקיבוץ אדמית.

שלה מהגן. יצרנו מבנה גושני, בדומה לבית הליוואן הערבי המאורגן סביב חלל מרכזי שאליו נפתחים כל חללי הבית. את הפתחים קבענו בהתאמה לאקלים ולנוף הקרוב והרחוק, שנוכחותם מורגשת כל הזמן בכל חללי הבית. שולחן האוכל המהווה מרכז התרחשויות מקורה בפרגולה המתחילה במטבח ומסתיימת בחוץ. חלל המגורים גובל בחדר קריאה הנתחם על ידי ארונות ספרים דו צדדיים ומשמש לעת מצוא כ"זולה" לדור הצעיר. מעליו חדר העבודה הצופה על כל חללי הבית.

מה דעתך על הטיזר הבא: בתי הספר לאדריכלות בארץ סובלים מחסך ב"מאסטרים". אני מתכוון לאדריכלים שהוכיחו את עצמם בשטח, אבל בקיאים גם בתחום התיאורטי. כאלה שראויים לשמש מודל לחיקוי והערכה, שלא להידרדר למונח "הערצה"...

הדעה הרווחת היא שעדיף שהמורים יהיו אדריכלים בכירים - בדרך כלל גם מפורסמים. אבל הניסיון שלי כראש בית הספר לא מאמת את זה. לא נתקלתי באדריכל גרוע שהוא גם מורה טוב, אבל האדריכלים הטובים אינם בהכרח מורים טובים. רוב בתי הספר בעולם, ודווקא הטובים שבהם, אינם מנוהלים על ידי מאסטרים ואני חושב שטוב שכך, משום שאגוד גדול מדי לעתים פוגם ביכולת של המורה לאפשר צמיחה של התלמיד. כשהקימו את בית הספר לאדריכלות היו מגעים עם דניאל ליבסקינד, אבל שום דבר לא יצא מזה, ואני בכלל לא משוכנע שהיום היינו במקום טוב יותר לו הוא היה מגיע.

ערן נוימן שבא אחריך הוא תיאורטיקן חסר כל ניסיון מעשי, בעצם ההיפך המובהק שלך כאדריכל רב ניסיון...

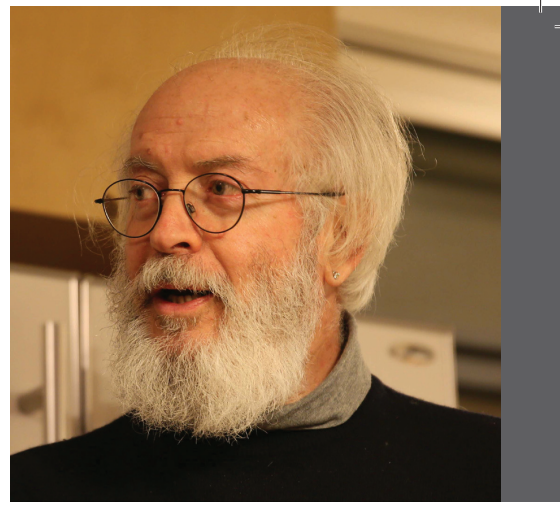
אני חושב שראש בית הספר צריך להיות צעיר ודינמי, פעיל מבחינה מקצועית, אבל מישהו שלא שם את האגו המקצועי לפניו. אני מברך על מינויו של ערן בעיקר בשל יכולתו להקדיש לתפקיד את מלוא זמנו ומרצו, דבר שלא מתאפשר למי

אם זכרוננו אינו מתעתע בי אתה בכלל אדריכל ירושלמי עם אוריינטציה אורבנית. מה מביא אותך לקצה השני של הארץ... איך אתה מתחבר לבית מינימליסטי, עם מרחב נופי ואוויר כמו בשוויץ?

אני קודם כל אדריכל ורק אחר כך ירושלמי. המעבר לגליל הוא חלום ישן שהתממש. אמנם בגילי כבר לא קונים "בננות ירוקות", אבל הרצון לשינוי והתחדשות עדיין חי ונושם. מסתבר שאוויר ונוף אינם נחלתם הבלעדית של השוויצרים.. יש מקומות בארץ שיכולים לחסוך את הנסיעה לשם. אנחנו מצאנו את אחד המקומות האלה והתאהבנו בו מיד. הבית נמצא בהרחבה של קיבוץ אדמית, שהיא בעצם שכונת בנה-ביתך על כל המשתמע מכך. מכאן אנחנו צופים על כל הגליל המערבי, מפרץ חיפה, הכרמל, והגליל העליון. לפעמים אנחנו יכולים לראות שני מזגי אוויר במקביל - גשם זלעפות, סערה וחושך בצד אחד, ומנגד שמש זורחת ועננים בהירים.

אני לא אוהב את המילה מינימליסטי. הבית באדמית תוכנן ביחד עם שותפתי לחיים ולעבודה, מלכה איגר. תהליך התכנון היה ארוך עם לא מעט חילוקי דעות, עד כדי מחשבות שאולי "אחד מאיתנו ילך כבר לעולמו". התמודדנו עם שאלת המקומיות שמעסיקה היום כמעט כל אדריכל שמכבד את עצמו. כלומר - כיצד לתכנן בית עכשווי, עם קשר לתרבות ולמסורת של מקום שהמאפיינים הבולטים שלו נמצאים אי שם בהיסטוריה ואין בו אבולוציה של בנייה רציפה. חיפשנו דרך להימנע מהאקלקטיות האופיינית לבנייה בארץ בכלל ולפרויקטי בנה ביתך במיוחד.

הברירה הטבעית שלנו הייתה להתמקד בקונטקסט - ואני מתכוון במיוחד לתנאים הסביבתיים, שהיוו גם כנראה נקודת מוצא למתכננים ההיסטוריים שהיו כאן מאות שנים לפנינו. עיקר גאוותנו על הסכימה הפנימית ועל הקשר הבלתי נפרד

למעלה: אדריכל יצחק ליבנד.
משמאל: פתח האור בסלון הבית באדמית.

מה לדעתך ניתן לעשות בעניין?

זה בדיוק תפקידה של עמותת האדריכלים שצריכה לפעול לשינוי החוק ולעבוד לפי המודל הבריטי, ששם אגודת האדריכלים מעורבת גם בתוכנית הלימודים. כאן, העמותה לא רק שאינה עושה דבר בעניין אלא אף מאפשרת לחבריה לפעול יד ביד עם הרשם, תוך ניגוד אינטרסים מובהק.

אולי פשוט יש בעיה בבתי הספר... במורים?

צוות המורים בבית הספר שלנו מגוון, וטוב שכך. ביחד הם יוצרים מניפה רחבה של השקפות ודעות. למרות השוני ביניהם יש קו משותף שמאפשר לתלמידים לעבור ממורה למורה, ועל כך צריך להודות לפרופ' אלינוער ברזקי שעמדה בראש ביה"ס בשנותיו הראשונות.

אם חזרנו עד אלינוער, מה דעתך על קודמך לתפקיד הלל שוקן, שאותו ממש קשה להאשים בחוסר אג'נדה אדריכלית...

לפני שאדבר על חברי הלל שוקן, אני רוצה להזכיר את פרופ' משה מרגלית שקדם לו ונאלץ להתמודד עם איום של פיטורי מורים עד כדי סגירת ביה"ס הידיעה שהוא עומד לשלם על כך מחיר אישי לא מנעה ממנו לעמוד בנחישות מול האוניברסיטה כדי למנוע את רוע הגזירה. הוא אמנם הצליח, אבל שילם על כך...

פרופ' הלל שוקן נקט צעדים אמיצים לשיפור רמת ההוראה, וגם הצליח לעשות כמה דברים מצוינים. אבל חלק מהסטודנטים, שלא הבינו מי מיטיב עימם פיתחו כלפיו עוינות. בכל מקרה, היום הוא נחשב למורה מבוקש מאד, ולדעתי בצדק רב. הוויכוח על דעותיו לגיטימי ואני רואה בכך נקודות זכות ומברך על נוכחותו יותר מאשר מורה שאין שום יוכוח על דעותיו.

בסך הכל אתה נשמע די אופטימי... יש עתיד לאדריכלות בארץ? ...

חייב להיות עתיד, אם כי קשה מאוד ליצור אדריכלות במקום שאין בו רצף היסטורי. אתה בעצמך סיפרת לי כמה קשה לערוך עיתון לאדריכלות במקום שאין בו אדריכלות. המטרה היא שיפור רמתם של הבינוניים, שהם השיכבה המרכזית שמייצרת את מרבית המבנים בארץ. אלה שמצטיינים, ייצטיינו בכל מקרה. זה מאבק ארוך ומתמשך, ולפעמים נדמה לי שהאדריכלות נסוגה במקום להתקדם.

טוב... מה אני לוחץ עליך בעניינים שאתה מת לשכוח מהם... לפני כחודשיים מת אדריכל פעיל בן 104... כיצד אתה רואה את ארבעים השנים הבאות שלך?

תודה על ההשוואה לנימאיר... אבל אני מעריץ גדול של פרנק לוי-רייט וירן אוטסון ומרגיש קרוב אליהם יותר מאשר אליו. שניהם נפטרו בתחילת שנות ה-90 שלהם. אני ביקשתי לשרוף את גופתי, אם אזכה לבלות בצנצנת רק 15 שנים מתוך ה-40 שאתה מקציב לי, ארגיש בר מזל. בכל אופן, אני רואה את עצמי חי בגליל וממשיך לעבוד כאדריכל, אבל רק בפרויקטים שמעניינים אותי. אמשיך להתנדב לפעילות קהילתית ואפנה יותר זמן ללימודים ולתחביבים שהחיים המקצועיים מנעו ממני - ציור, צילום וקולנוע...

שמנהל משרד פעיל, וזה כמובן ערך נוסף על המעבדה הדיגיטלית שהוא מוביל - תחום שמעסיק כיום אדריכלים רבים בעולם.

ראש בית הספר רשאי כיום לנתב את האג'נדה?

אני יכול לדבר מניסיון האישי... ניסיתי לארגן מחדש את תוכנית הלימודים, להתמקד בלימודים הטכניים בשנים הראשונות ולהרחיב את תחומי הלימוד העיוני בשנים ג' וד' כדי לפתוח לתלמידים את הראש לפני פרויקט הגמר. בסופו של דבר הצלחתי לחולל מספר שינויים אבל לא מהפיכה של ממש.

מה מנע ממך להשלים את המלאכה?

כאן זה לא ה-AA או ה-MIT שבהם המורים נבחרים כל הזמן ע"י התלמידים וע"י ההנהלה. הצלחתי לגייס מספר מועט של מורים בעלי עמדה אדריכלית ברורה, אבל בסופו של יום אתה צריך להתמודד עם מה שירשת. ניסיתי, למשל, להכניס את נושא השימור כחלק אינטגרלי של תפיסת האדריכלות בכלל, אבל נתקלתי בהתנגדות עזה דווקא של אדריכלי השימור שרואים את האדריכלות במשקפיים צרים.

היכן הבעיה לדעתך?

בתי הספר לאדריכלות הם חלק מהתרבות שלנו. העובדה שמדובר במוסד ציבורי מנעה ממני, כמו מקודמי, להחליף מורים שמיצו את עצמם ולהביא תחתם דם צעיר ומתקדם. מי שנכנס ראשון יוצא אחרון...

וחוץ מזה הכל בסדר?..

יש עוד כמובן הרבה מאוד לעשות. הבעיה המרכזית כיום היא התערבותו הכוחנית והבלתי מתקבלת על הדעת של רשם האדריכלים, שמנסה להכתיב לבתי הספר לאדריכלות את תוכנית הלימודים, תוך ניצול ציני של פירצה בחוק, כאשר ברור שכוננת המחוקק הייתה הפוכה. הדרישה לבדיקת התלמידים מיד עם סיום הלימודים פוגעת בתוכנית הלימודים ודורשת להפנות משאבים וזמן ללמוד הנדסאות במקום אדריכלות. זה פוגע ברמת בתי הספר וברמת האדריכלות בארץ בצורה שלא הייתה עד כה.

Top: Architect Yitzhak Laiwand
Left: Light opening in the living room